

Ecologische onderbouwing

Schapenbegrazing Land van Cuijk vanaf 2024

Door: *Bart Willers Natuur- en Landschapsadvies*

In opdracht van: gemeente Land van Cuijk

Datum: 29 december 2023

Inhoud

Inleiding	4
De begrazingsgebieden	5
Maasbroeksche Blokken Boxmeer	6
Sterckwijck Boxmeer	7
Ecologische Verbindingszones langs de Oeffeltse Raam, Balkloop en Lage Raam	8
EVZ Oeffeltse Raam te Vierlingsbeek	8
EVZ Balkloop te Rijkevoort	9
EVZ Oeffeltse Raam te Beugen.....	10
EVZ Lage Raam te Rijkevoort.....	11
Overloonse Duinen.....	12
Heide ten westen van hoogspanningsnetwerk.....	12
Jeneverbes De Vers	13
Heide + heideontwikkeling onder hoogspanningsnetwerk.....	14
Voormalige vuilstort onder hoogspanningsnetwerk.....	15
Oostwest corridor.....	16
Heide ten oosten van hoogspanningsnetwerk.....	17
Landschapspark Mill.....	18
Peelkanaalzone.....	19
Dorpslandschap	21
Groespeel	23
Spoorzone.....	24
Brandsestraat	25
Aanpak in de praktijk.....	26
Flexibiliteit vereist tijdens extreme weersomstandigheden	27
Begrazingsschade voorkomen aan beplantingen.....	27
Monitoring.....	28
Verslaglegging begrazing.....	28
Inventarisatie flora	28

Inleiding

Voor de aanbesteding van de opdracht voor begrazing met een rondtrekkende schaapskudde in het Land van Cuijk vanaf beheerjaar 2024 is een ecologische leidraad gewenst. Deze voorliggende notitie beschrijft de huidige staat en de gewenste streefbeelden en -doelen en een indicatie van de begrazingsdruk en -timing en fasering van de te begrazen (gras)vegetaties in de volgende begrazingsgebieden:

- Sterckwijck Boxmeer
- Maasbroeksche Blokken Boxmeer
- Ecologische Verbindingszones Oeffeltse Raam, Balkloop en Lage Raam
- Landschapspark Mill
- Overloonse Duinen

Om de streefdoelen te behalen is het wenselijk om delen van bepaalde gebieden in de zomerperiode te hooien, dat per deelterrein is aangegeven.

De begrazingsgebieden

Voor alle terreinen geldt dat er iedere ronde kruidenrijke (bloemrijke) delen uitgerasterd moeten worden van begrazing om een gunstig mozaïek van verschillende structuren en bloeitijden te krijgen. Dit bestendigt de meeste bloemplanten het beste en is gunstig voor de meeste (insecten)fauna.

Waar mogelijk worden struwelen uitgerasterd, waarbij solitaire struiken en ongewenste boom- en bramenopslag juist wel meebegraasd wordt. Vraat aan bomen wordt zoveel mogelijk voorkomen door de inzet van boomkorven rond bekende gevoelige bomen (jonge bomen met gladde bast, lindes, Gewone es etc.). Dit moet zowel door de herder tijdens de begrazing zelf (met tijdelijke boomkorven), als door de gemeente bij de aanplant van nieuwe bomen worden gedaan (met permanente korven). Gelet moet worden dat er met degelijke, voldoende hoge boomkorven wordt gewerkt. Er kan overwogen worden om groepen met gevoelige bomen die midden in het begraasd gebied liggen en niet zo even uitgerasterd kunnen worden, permanente boomkorven te zetten, om zo een garantie te hebben dat deze (waardevolle) bomen toch niet incidenteel aangevreten worden. De baten wegen zo dan al snel op tegen de kosten en is een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van herder en gemeente.

Maasbroeksche Blokken Boxmeer

Oppervlakte: 10,08 ha (incl. wadi's en oprit ten zuiden van A77)

Huidig beeld: Kruiden- en faunarijke graslanden. Dit ecologisch zeer interessante gebied huisvest veel verschillende en opvallende bloeiende kruiden: o.a. Boerenwormkruid, Vogelwikke, Rode klaver, Peen, Gewoon duizendblad, Jakobskruid, Gewone rolklaver, Luzerne en Rapunzelklokje. Veel van deze bloemen zijn op het voor het publiek toegankelijke deel van dit landschapspark te beleven. Gedurende het jaar worden er veel grassen en (ruigte)kruiden weggegraasd, met behoud van voldoende bloei en structuur, waarmee een mooie balans is van enerzijds hoge natuurwaarden en anderzijds een verzorgd beeld (m.n. op de voor publiek toegankelijke delen). De fasering in tijd en ruimte in de begrazing voor een lange bloeihoogte en overblijvende structuur kan meer worden uitgebreid.

Streefbeeld en -doelen: Kruiden- en faunarijke grasland met bloem- en structuurrijke diverse vegetaties. Een kleinschalig mozaïek van verschillende structuren en bloeitijden, door verschillende groeitrapen en grote verscheidenheid in intensiviteit van beheer.

Begrazingsdruk en -timing:

April/mei: er kan hier in het voorjaar vanaf april begraasd worden, waarbij kruidenrijke, vaak schralere delen (tot wel 25-33% in oppervlakte) overgeslagen kunnen worden om daar vroeg in het jaar al bloeiende planten te hebben.

Juli: begrazen op 66-75% van de oppervlakte, waarbij bloemrijke delen (in het voorjaar begraasde delen) over blijven staan voor nectarplanten en dekking voor insecten en andere ongewervelden.

Oktober/november: nabegrazing zowel eerder begraasde als overgeslagen delen, waarbij ook weer kruidenrijke delen (liefst zomen langs beplanting; tot 25%) over worden geslagen ten behoeve van dekking in de winter voor allerlei fauna.

Totale graasdruk: 1500 schapengraasdagen/hectare/jaar (sgd/ha/j).

Bijzonderheden: Bosjes blijven zoveel mogelijk gevrijwaard van begrazing (uitrasteren waar nodig)

Aanvullend beheer: maaien en afvoeren vegetatie rond bankjes.

Sterckwijck Boxmeer

Oppervlakte: 6,33 ha

Huidig beeld: Kruidenrijke graslanden. Jaarlijks vindt verspreid over Sterckwijck een sterk gefaseerde begrazing in ruimte en tijd plaats met daarmee een lange bloeihoogte en verschillende structuren. Tegelijkertijd heerst het gehele jaar op alle delen een verzorgd beeld, met een relatief lage grazige, maar vooral kruidenrijke vegetatie. Opvallende bloeiende kruiden zijn o.a. Boerenwormkruid, Peen, Gewoon duizendblad, Knoopkruid, Rapunzelklokje, Jakobskruid en Grote kattenstaart.

Streefbeeld en -doelen: Kruiden- en faunairijk grasland met bloem- en structuurrijke diverse vegetaties. Een kleinschalig mozaïek van verschillende structuren en bloeitijden, door verschillende groeitrapen en grote verscheidenheid in intensiviteit van beheer. Voor dekking en uitbreiding populatie Patrijzen jaarlijks zorgen voor 10-20% oppervlakte in blokken of brede stroken aaneengesloten overstaande vegetaties.

Nog meer natuurwinst is te behalen als binnen de vaste rasters (meer) delen uitgerasterd zouden worden. In de zomer staan vaak slechts op enkele delen een groot aandeel met algemene ruigtekruiden (Bijvoet en Boerenwormkruid) en grassen die begraasd moeten worden. Door alleen deze delen te begrazen, kunnen lagere bloeiende kruiden langer blijven bloeien en beter hun zaden verspreiden. De her en der overgebleven ongewenste berkenopslag kan het beste handmatig geschild worden.

Begrazingsdruk en -timing:

In 2-3 rondes begrazen, bij 3 rondes de 1^e ronde in april/mei, elke ronde schrale bloemrijke randen of hoeken of zelfs hele vlakken overslaan.

Gemiddelde graasdruk: 1500 schapengraasdagen/hectare/jaar (sgd/ha/j).

Bijzonderheden: geen

Aanvullend beheer: op vochtige delen en langs greppels de wilgenopslag handmatig schillen (aanvullend wat de schapen al doen) en Pitrus (enkel waar dominant) afmaaien en afvoeren.

Ecologische Verbindingszones langs de Oeffeltse Raam, Balkloop en Lage Raam

EVZ Oeffeltse Raam te Vierlingsbeek

Oppervlakte: 2,24 ha

Huidig beeld: Droog schraalland, kruidenrijk grasland en natte voedselrijke laagtes. Deze EVZ kenmerkt zich door de vele gradiënten: van droge schrale graslandachtige vegetaties tot voedselrijke vochtige oevers. Vrijwel alle delen zijn kruiden- en bloemrijk. Op de droge delen met veel Sint-Janskruid, Jakobskruid, Gewoon duizendblad, Boerenwormkruid, Vlasbekje en Schermhavikskruid en veel mierenhopen. Op de vochtige delen met o.a. Echte valerian.

Randen naar opgaande beplanting en bramen worden breed tijdens verschillende rondes uitgerasterd: voor zoomvorming en daarmee geleidelijke overgang van korte vegetatie naar opgaande beplanting en een sterke fasering voor een lange bloeihoogte.

Streefbeeld en -doelen: Kruiden- en faunairijk grasland en droog schraalland met bloem- en structuurrijke oevervegetaties van zowel beek als poel.

Begrazingsdruk en -timing:

In 2-3 rondes begrazen, bij 3 rondes 1^e ronde in april/mei, elke ronde schrale bloemrijke randen of hoeken overslaan

Gemiddelde graasdruk: 1500 schapengraasdagen/hectare/jaar (sgd/ha/j).

Bijzonderheden: geen

Aanvullend beheer: eventueel tijdens een droge zomer dominanties met oude Pitruspollen maaien en afvoeren. Een overmaat aan boomopslag kan het beste handmatig geschild worden om tot in de wortel uit te laten putten.

EVZ Balkloop te Rijkevoort

Oppervlakte: 1,35 ha

Huidig beeld: Kruidenrijke graslanden. Matig voedselrijk terrein, sterk grazig, maar ook veel bloeiende kruiden: o.a. Peen, Gewoon duizendblad, Gewone rolklaver, Koninginnekruid en Gewoon biggenkruid. Door middel van een combinatie van begrazen en incidenteel grote vlakken hooien is door de jaren heen een kruiden-, structuur- en faunarijk grasland ontwikkeld.

Deze EVZ wordt bovendien gekenmerkt door de verschillende vegetaties en gradiënten op kleine schaal: van nat naar droog en van arm naar rijk.

Streefbeeld en -doelen: Kruiden- en faunarijk grasland met bloem- en structuurrijke oevervegetaties. Uitbreiding groeiplaatsen van Knoopkruid en Rapunzelklokje op matig voedselrijke grazige delen.

Begrazingsdruk en -timing:

In 2 rondes gaan begrazen, met in de zomer een hooironde, elke ronde schrale bloemrijke randen of hoeken overslaan.

Gemiddelde graasdruk: 1000 schapengraasdagen/hectare/jaar (sgd/ha/j).

Bijzonderheden: geen

Aanvullend beheer: zomers delen hooien

EVZ Oeffeltse Raam te Beugen

Oppervlakte: 0,56 ha

Huidig beeld: Kruidenrijk grasland. Gevarieerd terrein met als opvallende bloeiende plantensoorten Grote kattenstaart, Vertakte leeuwentand, Veldzuring, Echte valeriaan en Egelboterbloem. Er wordt ieder jaar voldoende gras weggegraasd om de vegetatie open te houden voor veel bloeiende kruiden. Het grootste deel van de oevers van de poel is open genoeg, waar boomopslag doorschiet is het handmatig schillen aan te bevelen.

Streefbeeld en -doelen: Kruiden- en faunairijk grasland met bloem- en structuurrijke oevervegetaties van zowel beek als poel. Open begroeiing van Pitrus rond de poel en minimaal voor driekwart aaneengesloten vrij van boomopslag.

Begrazingsdruk en -timing:

In 2-3 rondes blijven begrazen, elke ronde schrale bloemrijke randen of hoeken overslaan.

Gemiddelde graasdruk: 1500 schapengraasdagen/hectare/jaar (sgd/ha/j).

Bijzonderheden: geen

Aanvullend beheer: boomopslag handmatig schillen

EVZ Lage Raam te Rijkevoort

Oppervlakte: 2,99 ha

Huidig beeld: Dit gebied wordt gekenmerkt door de kruidenrijke graslanden, dat zich door de begrazing ontwikkelt met een steeds groter aandeel bloeiende planten. Opvallende soorten zijn Vertakte leeuwentand, Gewoon duizendblad, Vlasbekje, Jakobskruid en Sint-Janskruid.

Streefbeeld en -doelen: Kruiden- en faunairijk grasland met bloem- en structuurrijke oevervegetaties van zowel watergang als poelen. Open begroeiing rond de poel en minimaal voor driekwart aaneengesloten vrij van boomopslag.

Begrazingsdruk en -timing:

In 2 rondes gaan begrazen, met in de zomer een hooironde, elke ronde schrale bloemrijke randen of hoeken overslaan.

Gemiddelde graasdruk: 1000 schapengraasdagen/hectare/jaar (sgd/ha/j).

Bijzonderheden: geen

Aanvullend beheer: Zomers delen hooien.

De invasieve exoot *Watercrassula* groeit op de oevers van een poel. Stichting Bargerveen te Nijmegen heeft onlangs een rapport met praktijkhandvatten uitgebracht. Wellicht biedt dat aanknopingspunten voor de bestrijding door de gemeente.

Overloonse Duinen

Heide ten westen van hoogspanningsnetwerk

Oppervlakte: 3,54 ha

Huidig beeld: Flinke delen met (jonge) Struikhei hebben te lijden gehad onder de extreme droogte en hitte in 2018: hele stukken waren bruin gekleurd. Desondanks was er hoog aandeel jonge vitale, verse Struikhei, mede dankzij de (soms straffe) begrazing. Deze jonge planten hebben de jaren erop volgend gezorgd voor het snel weer structuurrijk maken van deze heide. Op oudere heide is ook een stevige begrazing nodig om deze te verjongen en daarmee robuuster en uiteindelijk weer dichter vlak bij de bodem en meer gelaagdheid tussen de heistruiken.

In 2021/2022 zijn er brede banen door de heide gemaaid ter verjonging van de Struikhei.

Overmatige bramen-, Prunus- en berkenopslag worden met regelmaat afgemaaid tussen de begrazingsrondes. Dit kan voor doorgeschoten boomopslag ook vervangen worden door het handmatig schillen.

Huidige waarden: Stekelbrem, Zandhagedis, delen met iets rijkere bodem met kruiden als Sint-Janskruid, Witte klaver en Gewoon biggenkruid.

Streefbeeld en -doelen: Structuurrijke gelaagde vegetatie gedomineerd door vitale begraasde Struikhei (die daarmee een stootje kan hebben tijdens extreme droogte), met veel ruimte voor grassen, kruiden, Stekelbrem en uiteraard open zandige plekken voor ei-afzet van Zandhagedis.

Begrazingsdruk en -timing:

In 2-3 rondes begrazen, al hoedend, uitgezonderd de nachtverblijven op de heide. Nachtvakken kunnen het beste op oude Struikhei met veel braam en/of Amerikaanse eik worden ingezet.

Gemiddelde graasdruk: 350 schapengraasdagen/hectare/jaar (sgd/ha/j).

Bijzonderheden: geen

Aanvullend beheer: overmatige opslag van braam afmaaien tussen of voor de begrazingsrondes. Daarmee op oude heide lukraak oude Struikheiplanten mee afmaaien voor versnelde verjonging. Overgebleven Amerikaanse eik en vogelkers kunnen ten behoeve van een duurzame bestrijding het beste handmatig geschild te worden.

Jeneverbes De Vers

Oppervlakte: 6,85 ha

Huidig beeld: Dit deelgebied wordt jaarlijks in 2-3 rondes begraasd, wat gunstig is om heel regelmatig bramenopslag effectief te kunnen begrazen. En per deel te kunnen variëren in graasdruk. Hiermee ontwikkelt zich een structuurrijke heide met voldoende open zand.

Er is afgelopen jaren stevig ingezet op deze bramenopslag: er wordt deels in netten begraasd, en deels gemaaid (door een derde via de gemeente). De aanpak van overmatige bramenopslag blijft komende jaren een belangrijk aandachtspunt in het beheer.

Verder worden matten van Grijs kronkelsteeltje ("Tankmos") mooi opengebroke door er veel overheen te lopen met de kudde, waarmee weer meer zand open komt te liggen.

Huidige waarden: oud jeneverbesstruweel, Zandloopkevers, pioniersoorten als Dwergviltkruid, konijnen.

Streefbeeld en -doelen: Structuurrijke gelaagde vegetatie gedomineerd door vitale begraasde Struikhei (die daarmee een stootje kan hebben tijdens extreme droogte), afgewisseld met grassen, kruiden, en uiteraard veel open zand. Verjonging van oude Jeneverbes dient goed gevolgd te worden om eventuele kiemlingen te ontzien.

Begrazingsdruk en -timing:

2-3 rondes, 1^e ronde in mei/juni, hoedend, uitgezonderd de nachtverblijven op probleemstukken met veel braam. Nachtvakken kunnen het beste op oude Struikhei met veel braam en/of Amerikaanse eik worden ingezet. Bij 3 rondes begrazing zal de noodzaak om aanvullend bramen te maaien steeds minder worden: deze worden dan vaak genoeg aangevreten en daarmee jong en lekker gehouden door de schapen.

Gemiddelde graasdruk: 350 schapengraasdagen/hectare/jaar (sgd/ha/j).

Bijzonderheden: geen

Aanvullend beheer: overmatige opslag van braam afmaaien tussen of voor de begrazingsrondes. Overgebleven Amerikaanse eik en vogelkers kunnen ten behoeve van een duurzame bestrijding het beste handmatig geschild te worden.

Heide + heideontwikkeling onder hoogspanningsnetwerk

Oppervlakte: 8,57 ha

Huidig beeld: Dit deelgebied wordt in 2-3 rondes begraasd afhankelijk van de groeizaamheid van het jaar. Bij een 'normaal' voorjaar kan het beste vroeg een voorjaarsbegrazing (voor juni) uitgevoerd worden, om voldoende grassen als Bochtige Smele en Gewoon struisgras op de sterk grazige delen weg te kunnen grazen.

Er komt door de jaren heen steeds meer Struikhei tot ontwikkeling tussen effectief weg gegraasde Bochtige Smele dominanties. Struikhei die eerder straf begraasd geweest is, loopt weer vitaal uit. Er wordt voornamelijk hoedend begraasd op heidedelen, om vooral de grassen tussen de hei weg te kunnen grazen.

Huidige kwaliteiten in de inheemse opslag is naast braam veel Sporkehout (Vuilboom), wat net als braam een goede nectarplant is (maar dan in het voorjaar). Is zeker waardevol in de bosranden als mantelvegetatie.

Streefbeeld en -doelen: Structuurrijke gelaagde grazige heide met vitale begraasde Struikhei (die daarmee een stootje kan hebben tijdens extreme droogte), kruidenrijk, en met veel open zandige plekken.

Begrazingsdruk en -timing:

2-3 rondes, 1^e ronde in mei/juni, hoedend. Nachtvakken kunnen het beste op probleemstukken met veel Amerikaanse vogelkers worden ingezet.

Gemiddelde graasdruk: 350 schapengraasdagen/hectare/jaar (sgd/ha/j).

Bijzonderheden: geen

Aanvullend beheer: overmatige opslag van (lage) braam afmaaien tussen of voor de begrazingsrondes. Overgebleven Amerikaanse vogelkers kan ten behoeve van een duurzame bestrijding het beste handmatig geschild te worden.

Voormalige vuilstort onder hoogspanningsnetwerk

Oppervlakte: 1,22 ha

Huidig beeld: Grotendeels sterk grazig en voedselrijk maar kruidenrijk terrein wat met voldoende graasdruk in het voorjaar al een eerste keer begraasd dient te worden. Huidige kwaliteiten op de voormalige stort en in rijkere bermen: soorten als Gewoon duizendblad, Klein streepzaad, Sint-Janskruid, (Klein) timotheegrass, Akkerdistel, kaardenbol, kamille, Vogelwikke, Jakobskruid en Knopig helmkruid. Dit zijn de wat rijkere elementen om in een heidelandschap met relatief weinig rijke nectarplanten zuinig op te zijn, dus een bestendig graslandbeheer op te voeren!

Streefbeeld en -doelen: Kruiden- en faunairijk grasland met veel structuur en een lange bloeihoogte bovenop en op de taluds. Pleksgewijs zijn braamstruwelen op de taluds een waardevolle aanvulling als nectarplant en als broedbiotoop, maar deze mogen niet aaneengesloten de overhand krijgen. In de randen richting het bos is een structuurrijke gelaagde grazige heide te ontwikkelen.

Begrazingsdruk en -timing:

Dit deelgebied wordt het beste in 2-3 rondes begraasd afhankelijk van de groeizaamheid van het jaar. Bij een 'normaal' voorjaar kan het beste vroeg een voorjaarsbegrazing (voor juni) uitgevoerd worden, om voldoende productieve grassen als Gewoon struisgras en Gestreepte witbol op de sterk grazige delen weg te kunnen grazen.

Met 3 begrazingsrondes hoeven in de zomerronde enkel de bosranden met een overmaat aan bramen begraasd te worden en hele ruige of sterk grazige stukken op de vuilstort. Hooien (van delen) gaat hier heel lastig vanwege de ongelijke bodem op een groot gedeelte.

Gemiddelde graasdruk: 1750 schapengraasdagen/hectare/jaar (sgd/ha/j).

Bijzonderheden: geen

Aanvullend beheer: op de flanken overmatige braamontwikkeling terugdringen door af te maaien.

Oostwest corridor

Oppervlakte: 5,90 ha

Huidig beeld: Deze in 2020/2021 gekapte en deels geplagde corridor tussen Heide uitkijktoren en Jeneverbes De Vers wordt sinds 2022 gehoed mee begraasd. Hiermee wordt dichtgroei met boom- en braamopslag voorkomen en kan Struikhei ontkiemen en zich ontwikkelen. Ook kan er door betreding door de schaapskudde en de begrazing voor lange tijd kaal zand blijven bestaan. Dit alles is voor veel warmteminnende soorten gunstig, waarmee de leefgebieden als de heide bij de (voormalige) uitkijktoren en de jeneverbesheide, en tussenliggende heide onder de hoogspanningsmasten, met elkaar verbonden raken.

Streefbeeld en -doelen: Open zone in opgaand bos met afwisseling van Struikhei, grassen, kruiden, mossen en open zand. Pleksgewijs lichte lage opslag van berk en braam mag voorkomen als structuurvormers zolang Struikhei nog van de grond moet komen.

Begrazingsdruk en -timing:

Middels een graasdruk van 350 sgd/ha/j en 2-3 begrazingsrondes kan voldoende opkomende boom- en braamopslag onder de duim gehouden worden en kunnen tegelijkertijd delen met veel grassen open genoeg gegraasd worden. Al aanwezige Struikhei wordt hiermee mild begraasd.

Gemiddelde graasdruk: 350 schapengraasdagen/hectare/jaar (sgd/ha/j).

Bijzonderheden: geen

Aanvullend beheer: overmatige bramenontwikkeling en opslag van dennen temperen door te bosmaaien.

Heide ten oosten van hoogspanningsnetwerk

Oppervlakte: 4,12 ha

Huidig beeld: Deze heide wordt pas sinds enige jaren begraasd (niet elk jaar). In de relatief jonge Struikheivegetaties moet nog meer gelaagde structuur worden gegraasd. In 2020/2021 zijn banen geplagd of gechopperd, wat in feite een noodmaatregel is om de heide terug te zetten in ontwikkeling, en een heel grofmazige manier om meer variatie in structuur te krijgen. Langdurige en jaarlijkse begrazing met een gescheperde schaapskudde zorgt voor pixelvariatie zowel in horizontale als verticale structuren.

Deze heide wordt gekarakteriseerd door onder meer Gewone dophei, Stekelbrem, Tandjesgras en Blauwvleugelsprinkhaan.

Streefbeeld en -doelen: Structuurrijke gelaagde vegetatie gedomineerd door vitale begraasde Struikhei (die daarmee een stootje kan hebben tijdens extreme droogte), met veel ruimte voor grassen, kruiden, Stekelbrem en uiteraard open zandige plekken voor ei-afzet van Zandhagedis.

Begrazingsdruk en -timing:

Met een tijdelijk verhoogde graasdruk van 500 sgd/ha/j in 2-3 rondes kan voldoende Struikhei worden aangevreten, om open plekken te laten ontstaan en zo heideverjonging te bevorderen en meer ruimte te genereren voor andere soorten als Stekelbrem.

Gemiddelde graasdruk: 500 schapengraasdagen/hectare/jaar (sgd/ha/j).

Bijzonderheden: geen

Aanvullend beheer: Amerikaanse vogelkers handmatig schillen.

Landschapspark Mill

Peelkanaalzone

Bloemrijk graslanden ten oosten van het Defensiekanaal

Oppervlakte: 4,40 ha

Huidig beeld: Karakteristieke soorten zijn Gewoon struisgras, Glanshaver, Knoopkruid, Smalle weegbree, Jakobskruid, Rode klaver, Duizendblad, Gewoon biggenkruid en Glad walstro. Relatief grote vlakken met eenzelfde groeitrapp. Weinig kleinschalig mozaïek. Weinig overstaande vegetaties in de winter.

Streefbeeld: Kruiden- en faunairijk grasland met kruiden- en structuurrijke oevervegetaties. Een kleinschalig mozaïek van verschillende structuren en bloeitijden, door verschillende groeitrappen en grote verscheidenheid in intensiviteit van beheer.

Begrazingsdruk en -timing:

April/mei: er kan hier in het voorjaar vanaf april begraasd worden, waarbij kruidenrijke, vaak schralere delen (tot wel 25-33% in oppervlakte) overgeslagen kunnen worden om daar vroeg in het jaar al bloeiende planten te hebben.

Juli: hooien op 66-75% van de oppervlakte, waarbij bloemrijke delen (in het voorjaar begraasde delen) overblijven staan voor nectarplanten en dekking voor insecten en andere ongewervelden.

Oktober/november: nabegrazing zowel eerder begraasde als gehooide delen, waarbij ook weer kruidenrijke delen (liefst zomen langs beplanting; tot 25%) over worden geslagen ten behoeve van dekking in de winter voor allerlei fauna.

Totale graasdruk: 1000 schapengraasdagen/hectare/jaar (sgd/ha/j).

Bijzonderheden: Oevers van poelen blijven gevrijwaard van begrazing. Evt. opkomende boomopslag wordt in de zomer gemaaid, samen met pitrus en andere opkomende ruigte.

Aanvullend beheer: Zomers delen hooien.

Desgewenst kan de al doorgeschoten wilgenopslag langs greppels en poelen worden geschild, afhankelijk van de wensen van de gemeente. Dit moet als meerwerk worden gezien.

Dijk ten westen van het Defensiekanaal

Oppervlakte: 1,20 ha

Huidig beeld: Overwegend strak begraasd, oeverranden deels verruigd met wilgenopslag en brandnetels. Ten dele kruidenrijk.

Streefbeeld: Kruidenrijke droge schraalgraslandranden met langdurige bloei tot structuur- en faunarijke voedselrijke vochtige oevers.

Begrazingsdruk en -timing:

April/mei: er kan hier in het voorjaar vanaf april begraasd worden, waarbij kruidenrijke, vaak schralere delen (tot wel 25-33% in oppervlakte) overgeslagen kunnen worden om daar vroeg in het jaar al bloeiende planten te hebben.

Juli/augustus: begrazen, op in voorjaar overgeslagen delen en meer. Wederom bloeiende vaak schralere delen (tot wel 25-33% in oppervlakte) overslaan. Storende overmatige brandnetelhaarden tijdens begrazing afmaaien zorgt dat deze weggegraasd worden. Overmatige wilgenopslag schillen en laten staan.

Oktober/november: nabegrazing zowel overgeslagen als eerder begraasde delen, waarbij ook weer kruidenrijke delen over worden geslagen ten behoeve van dekking in de winter voor allerlei fauna.

Totale graasdruk: 1750 (sgd/ha/j).

Bijzonderheden: alle bomen die ingerasterd worden tijdens de begrazing zullen moeten worden voorzien van degelijke metalen boomkorven om vraat aan de bast te voorkomen.

Aanvullend beheer: geen

Dorpslandschap

Bloemrijk droge graslanden

Oppervlakte: 4,00 ha

Huidig beeld: Sterk grazige, nog weinig soortenrijke en weinig structuurrijke grasvegetaties.

Streefbeeld: Kruiden- en faunairijk grasland met kruiden- en structuurrijke oevervegetaties. Een kleinschalig mozaïek van verschillende structuren en bloeitijden, door verschillende groeitrapen en grote verscheidenheid in intensiviteit van beheer.

Begrazingsdruk en -timing:

April/mei: er kan hier in het voorjaar vanaf april begraasd worden om op grote delen meer kiemings- en ontwikkelingsmogelijkheden te geven voor meer bloeiende verschillende kruiden (die her en der nog wel te vinden zijn).

Juli/augustus: begrazen, waarbij bloeiende vaak schralere delen (tot wel 25-33% in oppervlakte) over kunnen worden geslagen voor langer overlaten nectarplanten en dekking voor insecten en andere ongewervelden.

Oktober/november: nabegrazing eerder begraasde delen, waarbij ook weer kruidenrijke delen (lieft zomen langs beplanting; tot 25%) over worden geslagen ten behoeve van dekking in de winter voor allerlei fauna.

Totale graasdruk: 1500 (sgd/ha/j).

Bijzonderheden:

- Solitaire bomen worden voorzien van een deugdelijke metalen boomkorven. Bosjes blijven vrij van begrazing ten behoeve van broedvogels.
- Hoek met ingezaaide akkerkruiden wordt tijdens elke begrazingsronde beschermd middels een tijdelijk raster

Aanvullend beheer: geen

Vochtige tot natte vegetaties (laagtes)

Oppervlakte: 4,53 ha

Huidig beeld: Sterk grazige, relatief soortenarme, weinig structuurrijke grasvegetaties.

Streefbeeld: bloemrijk nat schraalgrasland met hooguit lage boomopslag en pitrusruigte.

Begrazingsdruk en -timing:

Mei: er kan hier in het voorjaar vanaf mei begraasd worden waarbij beter niet te veel overgeslagen kan worden om de verbossing met wilg, els en berk tegen te aan.

Juli/augustus: maaien en afvoeren om de Pitrus te verjongen (zodat deze later beter wordt afgegraasd) en de boomopslag terug te zetten. Evt. bloemrijke delen zonder te veel ruige Pitrus of boomopslag overslaan.

Oktober/november: nabegrazing zowel eerder begraasde als gemaaide delen waarbij ook weer kruidenrijke delen (liefst zomen langs beplanting; tot 25%) over worden geslagen ten behoeve van dekking in de winter voor allerlei fauna.

Totale graasdruk: 1000 (sgd/ha/j).

Bijzonderheden: solitaire bomen worden voorzien van een deugdelijke metalen boomkorven. Bosjes blijven vrij van begrazing ten behoeve van broedvogels.

Aanvullend beheer: delen met oude Pitrus maaien en afvoeren.

Groespeel

Oppervlakte: 4,65 ha

Huidig beeld: Kruidenrijke graslanden. Sterk grazige, productieve en kruidenarme, deels onderbegaasde en veelal vervilte grasvegetaties. Zuidelijkste delen met veel elzen- en wilgenopslag en ruig met Pitrus.

Streefbeeld: Kruiden- en faunarijke grasvegetaties afgewisseld met bloemrijke ruigtes en structuurrijke venoevers.

Begrazingsdruk en -timing:

April/mei: er kan hier in het voorjaar vanaf april begraasd worden waarbij beter niet te veel overgeslagen kan worden om de vervilting tegen te gaan en overall meer kiemings- en ontwikkelingsmogelijkheden te geven voor meer bloeiende kruiden (die her en der nog wel te vinden zijn).

Juli: hooien op 66-75% van de oppervlakte die het sterkst grazig zijn of veel Pitrus en boomopslag herbergen, waarbij bloemrijke delen (in het voorjaar begraasde delen) over blijven staan voor nectarplanten en dekking voor insecten en andere ongewervelden.

Oktober/november: nabegrazing zowel eerder begraasde als gehooide delen, waarbij ook weer kruidenrijke delen (liefst zomen langs beplanting; tot 25%) over worden geslagen ten behoeve van dekking in de winter voor allerlei fauna.

Totale graasdruk: 1500 (sgd/ha/j).

Bijzonderheden: Oevers van poelen blijven gevrijwaard van begrazing. Evt. opkomende boomopslag wordt in de zomer gemaaid, samen met pitrus en andere opkomende ruigte.

Aanvullend beheer: Zomers delen maaien.

Eventueel schillen van de overmaat aan boomopslag die niet gemaaid wordt.

Spoorzone

Oppervlakte: 1,00 ha

Huidig beeld: Hier is voor 2021 enige tijd geen beheer geweest. Met hoge (1-2m) opslag van acacia en veel berken- en bramenopslag. Betrekkelijk kruidenarm, maar wel redelijk schraal.

Streefbeeld: Bloemrijke droge schraalgraslandranden tot bloemrijke ruigtes. Kleinschalige afwisseling van kortgrazige delen met langdurige bloei en structuurrijkere, ruigere delen.

Begrazingsdruk en -timing:

Mei: er kan hier in het voorjaar vanaf mei begraasd worden, waarbij ook al delen (tot 33%) overgeslagen dient te worden.

Juli/augustus: begrazen, waarbij bloeiende vaak schralere delen (tot wel 25-33% in oppervlakte) over kunnen worden geslagen voor langer overlaten nectarplanten en dekking voor insecten en andere ongewervelden.

Oktober/november: nabegrazing, waarbij ook weer kruidenrijke delen (liefst zomen langs beplanting; tot 25%) over worden geslagen ten behoeve van dekking in de winter voor allerlei fauna.

Totale graasdruk: 1500 (sgd/ha/j).

Aanvullend beheer: evt. schillen van acacia en berkenopslag. Overmatige bramenopslag afmaaien.

Brandsestraat

Oppervlakte: 0,65 ha

Huidig beeld: Relatief kruidenarm, sterk grazig en veel brandnetelruigtes en oude Pitrus in oeverzone. De invasieve exoot Watercrassula de gehele oeverzone bedekkend!

Streefbeeld: Kruiden- en faunarijk grasland met kruiden- en structuurrijke oevervegetaties.

Begrazingsdruk en -timing:

April/mei: er kan hier in het voorjaar vanaf april begraasd worden. Brandnetelhaarden tijdens begrazing afmaaien zorgt dat deze weggegraasd worden.

Juli: evt. hooien op 66-75% van de oppervlakte, waarbij bloemrijke of minder grazige delen over blijven staan voor nectarplanten en dekking voor insecten en andere ongewervelden.

Oktober/november: nabegrazing, waarbij ook weer kruidenrijke delen (liefst zomen langs beplanting; tot 25%) over worden geslagen ten behoeve van dekking in de winter voor allerlei fauna.

Totale graasdruk: 1500 (sgd/ha/j).

Bijzonderheden:

- Oevers van poelen met Watercrassula blijven gevrijwaard van begrazing. Evt. opkomende boomopslag wordt in de zomer gemaaid, samen met Pitrus en andere opkomende ruigte.
- Alle bomen die ingerasterd worden tijdens de begrazing zullen worden voorzien van degelijke metalen boomkorven om vraat aan de bast te voorkomen.

Aanvullend beheer: geen

Aanpak in de praktijk

De kudde begraast de diverse terreinen 2-3 keer per groeiseizoen, verspreid over de seizoenen. In principe wordt tussen de graasrondes in altijd minimaal 2 maanden rust aangehouden met het oog op bloei en zaadzetting. Meestal is de rustperiode eerder 3 dan 2 maanden.

Er wordt gewerkt met een afwisseling van hoedend begrazen (vooral op de heide), grazen in kleinschalig en grootschalige flexinetnetvakken (vooral op de kruidenrijke graslanden) en grazen binnen vaste rasters (delen van Sterckwijk). Flexinetten worden gebruikt op grootschalige grasvlakken maar ook op verkeergevoelige situaties of om paden af te schermen voor al te veel poep. Ook kan men door gebruik van flexinetten drukkgrazing in kleine vakken op ongewenste planten realiseren. Denk aan de pitrus en de bomenopslag.

Uit tabel 1 is op te maken dat een kudde van 250 ooien 290 dagen nodig heeft om de terreinen optimaal te begrazen. Aangezien een begrazingseizoen van april t/m december ongeveer 270 dagen telt zullen er dus (iets) meer schapen ingezet moeten worden dan 250 ooien.

Tabel 1. Samenvatting begrazing met een rondtrekkende schaapskudde in het Land van Cuijk.

Gebied	Deelgebied	Beheertype	Streefbeeld	Oppervlakte in ha	Begrazingsdruk* in sgd/ha/j	Duur begrazing in kuddedagen	Aantal rondes
Boxmeer							
	Maasbroeksche Blokken	Kruiden- en faunarijke grasland	bloemrijk grasland	10,08	1500	60,5	3
	Sterckwijk	Kruiden- en faunarijke grasland	bloemrijk grasland	6,33	1500	38,0	2-3
Ecologische Verbindingszones							
	EVZ Oeffeltse Raam te Vierlingsbeek	Kruiden- en faunarijke grasland	bloemrijk grasland	2,24	1500	13,4	2-3
	EVZ Balkloop te Rijkevoort	Kruiden- en faunarijke grasland	bloemrijk grasland	1,35	1000	5,4	2 + hooien
	EVZ Oeffeltse Raam te Beugen	Kruiden- en faunarijke grasland	bloemrijk grasland	0,56	1500	3,4	2-3
	EVZ Lage Raam te Rijkevoort	Kruiden- en faunarijke grasland	bloemrijk grasland	2,99	1000	12,0	2 + hooien
Overloonse Duinen							
	Heide ten westen van hoogspanningsnetwerk	Droge heide	structuurrijke droge heide	3,54	350	5,0	2-3
	Jeneverbes de Vers	Stuifzand en Droge heide	open stuifzand en droge heide	6,85	350	9,6	2-3
	Heide + heideontwikkeling onder hoogspanningsnetwerk	Droge heide	structuurrijke droge heide	8,57	350	12,0	2-3
	Voormalige vuilstort onder hoogspanningsnetwerk	Kruiden- en faunarijke grasland	bloemrijk grasland	1,22	1750	8,5	2-3
	Oostwest corridor	Droge heide	structuurrijke droge heide	5,90	350	8,3	2-3
	Heide ten oosten van hoogspanningsnetwerk	Droge heide	structuurrijke droge heide	4,12	500	8,2	2-3
Landschapspark Mill							
	Peelkanaalzone	Kruiden- en faunarijke grasland	bloemrijk grasland	4,40	1000	17,6	2 + hooien
	Peelkanaalzone	dijk	bloemrijk grasland	1,20	1750	8,4	3
	Dorpslandschap	Kruiden- en faunarijke grasland	bloemrijk grasland	4,00	1500	24,0	3
	Dorpslandschap	Nat schraalland	bloemrijke laagtes	4,53	1000	18,1	2 + hooien
	Groespeel	Kruiden- en faunarijke grasland	bloemrijk grasland	4,65	1500	27,9	2 + hooien
	Spoorzone	wadi	bloemrijk grasland	1,00	1500	6,0	2
	Brandsestraat	parkje	bloemrijk grasland	0,65	1500	3,9	2-3
				74,2		290,1	
	* de begrazingsdruk is uitgedrukt in de netto graasdruk, dus na aftrek van het deel van de biomassa dat er met een voorgestelde hooironde wordt afgevoerd.						
	De kudde bestaat in deze berekening voor het aantal kuddedagen uit 250 volwassen schapen						

Flexibiliteit vereist tijdens extreme weersomstandigheden

De effecten van de droge zomers werken het jaar erop door zoals de beperkte groeikracht van grassen, waarvan juist veel (dieper wortelende) kruiden profiteren. Dat in combinatie met wel/niet groeizame omstandigheden (door de combinatie van temperatuur en neerslag) bepalen of vroeg of laat in het voorjaar begraasd dient te worden. Tijdens een groeizamer voorjaar zullen weer vroeger productieve delen begraasd worden, die weliswaar dan vertraagd in bloei komen, maar tegelijkertijd bijdragen aan het verlengen van de bloeihoogte. In de zomer staan er dan ook volop kruiden vers in bloei met volop nectar en stuifmeel voor vlinders en bijen.

In periodes van extreme natigheid zullen met name oevers minder (makkelijk) begraasd worden. Een langere periode in het groeiseizoen met wisselvalliger weer met gematigde temperaturen, zorgt meestal voor groeizamere omstandigheden (zoals in 2021), waarbij een tandje bijgeschakeld zal moeten worden voor het voldoende opengrazen van vergraste delen. Het is aan de herder om meer dagen in hetzelfde deelgebied te begrazen, of de kudde (tijdelijk) te vergroten met meer schapen. Of ook in samenspraak met de groenbeheerder van de gemeente te bepalen welke delen een jaar met minder begrazing toekunnen.

Bij extreme droogte en hitte zullen de groeiomstandigheden, zeker op de droge heide, juist slechter zijn. Met minder groei van grassen, eerder bloeien, taai worden en afsterven vroeg in de zomer. En verminderde groei en het kwetsbaarder worden van Struikheide. Om te voorkomen dat er te veel aan de wenselijke over te blijven vegetatie wordt gevreten is het wenselijk om uitwijkmogelijkheden op of rond de te begrazen delen voorhanden te hebben. Het is aan de groenbeheerder om delen aan te merken die in dit soort situaties begraasd kunnen worden, bijvoorbeeld delen die in een maaibeheer zitten. Op de heide zouden dit bijvoorbeeld meer beboste terreindelen kunnen zijn, die niet jaarlijks begraasd hoeven te worden, maar enkel in dit soort droge jaren. Of verruigde en/of vervilte delen op kruiden- en faunarijke graslanden. Daarbij dient wel altijd rekening gehouden te worden met het overlaten van voldoende vegetatie en structuur voor veel in structuurrijke randen (zomen) levende fauna.

Begrazingsschade voorkomen aan beplantingen

Waar het op de heide wenselijk is dat boomopslag aangevreten wordt om deze open te houden, moet vraat aan bomen en struiken voorkomen worden. Dit kan door de beplantingen uit te rasteren van begrazing en solitaire vraatgevoelige bomen te voorzien van (semi-)permanente boomkorven.

Monitoring

Verslaglegging begrazing

Om de ontwikkeling van de vegetaties in de verschillende terreinen te kunnen volgen, wordt aanbevolen om naast een van tevoren vastgesteld planning ook een verslag van de daadwerkelijke begrazing bij te houden. Daarmee kan aan het einde van het jaar geëvalueerd worden, hoe het jaar verlopen is en wat er het daaropvolgende jaar nodig is. En gedurende het jaar effecten op de kruidenontwikkeling door timing en graasdruk worden verklaard. Dit biedt ook handvatten om het in een volgend jaar net zo of net wat anders te begrazen.

Inventarisatie flora

Van de opdrachtnemer wordt verwacht dat hij jaarlijks een flora-inventarisatie maakt. De inventarisatie bestaat uit:

- Inventarisatie door ecooloog;
 - o Inventarisatielijst met plantensoorten
 - o Streeplijst met de Tansley-schaal (zie onderstaand overzicht) jaarlijks aanvullen
- Anekdotische beschrijvingen van de vegetaties per deelgebied;
- Benoemen van eventuele trends in vegetatie-ontwikkeling (vanaf 2025);

Legenda

De methode volgens Tansley (1946) wordt gebruikt om de abundantie (mate van voorkomen) van soorten in de vegetatie aan te geven.

d	<i>dominant:</i>	soort overheerst (> 50% bedekking)
c	<i>co-dominant:</i>	soort overheerst samen met andere soorten
a	<i>abundant:</i>	soort is veel aanwezig (> 100 expl.), maar nooit (co)-dominant
f	<i>frequent:</i>	soort is talrijk (10-100 expl.)
o	<i>occasional:</i>	soort is verspreid aanwezig (groepjes, totaal niet meer dan 10-20 expl.)
r	<i>rare:</i>	soort is zeldzaam (4-10 expl. op hele terrein)
s	<i>sporadic:</i>	soort is zeer zeldzaam, slechts enkele exemplaren aanwezig (1-3 expl. op hele terrein)
l	<i>local:</i>	soort komt alleen plaatselijk voor binnen het afgegrensde gebied (te combineren met d t/m s)